

SPRAVODAJ

Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV

Ročník III. 2004, č. 6
SPS pri SAV, Nám. J. Herdu 2, 91701 Trnava

Vážení členovia SPS pri SAV a čitatelia Spravodaja!

Máte pred sebou text, ktorý vznikol na pôde východoslovenskej pobočky SPS v Prešove. Obsahom je prezentácia aktivít na viacerých úrovniach našej práce. Chceme Vám predstaviť prácu pobočky niektorými sekvenciami z vysokoškolskej pôdy, z prostredia stredoškolského pedagogického školstva, z prostredia Pedagogicko-metodického centra v Prešove, ktoré je významne zaangažované na práci SPS, ale aj „troškou“ pedagogickej teórie. Neprezentujeme vyčerpávajúci pohľad, zvolili sme výber z možných materiálov, ktoré máme nateraz k dispozícii.

S radosťou venujeme priestor pedagogickej „mladi“, t. j. študentom a ich aktivite v študentskej odbočke SPS. Preto časť prezentácie tvorí ukážka z diplomovej práce, obsah ktorej korešponduje s myšlienkami, zverejnenými v predchádzajúcich Spravodajoch na tému etický kódex učiteľa.

Naša pobočka

Východoslovenská pobočka SPS začala pracovať tesne po znovuoobnovení práce SPS pri SAV. Nateraz združuje 21 členov. Boli zvolené 3 zasadnutia spoločnosti, rokovanie ktorých bolo zamerané na určenie cieľov pobočky, metód práce, propagáciu členstva a pod. Za predsedníčku bola zvolená **stredoškolská profesorka pedagogiky na Pedagogickej a sociálnej akadémii v Prešove PhDr. H. Miklošová**. Prvé zasadnutie určilo úlohu – zrealizovať výskumnú anketu na školách východoslovenského regiónu, s cieľom poznať problémy rezonujúce medzi učiteľskou verejnosťou a zistiť predstavy učiteľov o pomoci SPS pri bežnej školskej práci. Chceli sme tým „prekročiť“ akademizmus SPS, ale tiež perspektívne zaangažovať učiteľov do pedagogickej vedy.

Rozdiskutované výsledky ankety s 344 pedagogickými zamestnancami základných a stredných škôl priniesli zaujímavé poznanie. Učiteľia, ktorí zrejme ešte nevidia existenciu a význam SPS, žiadali na prvom mieste, aby im SPS pomáhala pri páčivom probléme: **zabezpečiť predmety učebnicami a učebnými**

pomôckami. Aj keď nie je v kompetenciách SPS riešiť tento jav – jeho poznanie signalizuje páčivý problém nášho školstva. SPS ho môže akceptovať vo svojich návrhoch a odporúčaniach pre MŠ SR.

Z ďalších najpočetnejších odpovedí sme zostavili poradie, z ktorého vyberáme nasledovné javy: **komunikácia školy s rodičmi, inovácia vyučovacích metód, školské kurikulum v premenách, evalvácia učiteľov, hodnotenie žiakov, problematika manažmentu v triede a disciplína žiakov**. Respondentmi pomenované tematické okruhy zverejňujeme pre inšpiráciu členov SPS k spracovaniu, publikovaniu, výskumnému skúmaniu, pretože sú učiteľmi priam akútne žiadané.

Na ostatnom stretnutí východoslovenskej pobočky SPS, v júni 2004, stretli sme sa v rozšírenom počte.

Do radov SPS sa prihlásili kolegovia a kolegyne, ktorí sa špecializujú v oblasti pedagogiky dospelých. Ich vstupné predstavy o práci v SPS a zároveň výzvu k spolupráci popísali takto:

Vnímame Slovenskú pedagogickú spoločnosť ako platformu na diskusiu, spoluprácu tých, ktorí skúmajú výchovnú realitu, riadia, organizujú a zabezpečujú jej procesy. Domnievame sa, že zložitost' výchovných javov, mnohorakost' ich interpretácie si vyžaduje komunikáciu pedagogiky s mnohými vednými disciplínami, osobitne s tými, ktoré patria do systému vied o výchove.

Sme vysokoškolskí učiteľia, členovia Katedry výroby a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Zabezpečujeme výučbu pedagogických a andragogických disciplín. Myslíme si, že pre náš odborný a vedecký rast je veľmi dôležitá výmena skúseností, názorová, vedeckých poznatkov v bezprostrednej komunikácii s pedagógmi, členmi vedeckej komunity.

*Rozhodli sme sa pre členstvo v tomto spoločenstve. Našou prvou iniciatívou bol návrh na založenie novej sekcie **Výchova a vzdelávania dospelých (Andragogika)**, nastolený počas zasadnutia Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV 24. 6. 2004 v Prešove.*

Očakávame a tešíme sa na Vaše pripomienky a návrhy týkajúce sa novovytvorenej sekcie. Kontaktná adresa: PhDr. Ivana Pirohová e-mail: ivapir@unipo.sk

Prof. PhDr. A. Tokárová, CSc. PhDr. I. Pirohová, Mgr. P. Roháč, Mgr. M. Semešiová – Šoltisová Mgr. D. Šoltisová

Študenti Prešovskej univerzity a SPS

Ďalší okruh našej prezentácie tvorí ukážka z aktivít študentov odboru pedagogika na FF PU.

Host' z Japonska

Pri Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty Prešovskej Univerzity už tretí rok pôsobí Študentská pedagogická spoločnosť Prešovskej Univerzity pri FF, ako súčasť SPS pri SAV (ŠPS PU pri FF). Pri svojom vzniku si dala za cieľ združovať a aktivizovať záujemcov z radov študentov o pedagogiku a príbuzné vedy. Pri jej vzniku sme získali plnú podporu a pomoc zo strany Katedry pedagogiky FF PU a jej vtedajšej vedúcej doc. PhDr. M. Černotovej, CSc. Záujemcov sme chceli priťahovať organizovaním rôznych atraktívnych podujatí (napr. „Pedagógovia-pedagógom“, vydávaním vlastného časopisu - Amos a pod.). Jednou z aktivít bola prednáška japonského kultúrneho ataše pána Daika Tachiho.

Oslovili sme ho už v minulom roku, no pre pracovné povinnosti navštívil Prešovskú Univerzitu až v minulých dňoch. Pán ataše navštívil FF PU a Študentskú pedagogickú spoločnosť 23. 3. 2004. Pobyt pána D. Tachiho sa začal oficiálnym prijatím na pôde FF PU. Prednáška na tému: „Japonské vysoké školstvo“ sa dotýkala troch okruhov – histórie japonského školstva, financovania školstva, možnosti štúdií na japonských vysokých školách (výmenné pobyty). U študentov prebudila prednáška nečakaný záujem, a tak poslucháreň „praskala vo švíkoch“. Po slávnostnom obede návšteva pána D. Tachiho pokračovala prijatím u pána Prof. PhDr. F. Mihinu, CSc. – rektora Prešovskej Univerzity. V závere si pán D. Tachi prezrel pamiatky Prešova s výkladom študenta dejín FF PU a živo sa zaujímal o našu históriu a kultúru.

(pripravil: Michal Šima študent V. roč.)

Téma Etika pedagogickej profesie už bola na stránkach Spravodaja prezentovaná / prof. Dr. Š. Švec, CSc. Dr. E. Pajtinka/. Na tomto mieste ponúkame čitateľom ďalší príspevok. Ide o časť z diplomovej práce študenta Mareka Andrejku : Morálna zodpovednosť v práci učiteľa z FF PU v Prešove. /časť jeho diplomovej práce zverejňujeme so súhlasom autora/. Text je okrem iného i reakciou na pertraktovaný návrh Etického kódexu učiteľa. Autor - M. Andrejko - študent odboru Pedagogika – Etika, sa pod vedením konzultantky doc. Černotovej pokúsil vo svojej diplomovej práci „Morálna zodpovednosť v práci učiteľa“ o autorský návrh etického kódexu.

Návrh etického kódexu učiteľa

V poslednej kapitole diplomovej práce sa pokúsime o navrhnutie etického kódexu učiteľa v našich podmienkach. Naším zámerom a cieľom bude pokus o vytvorenie etického kódexu slovenského učiteľa a zároveň malým príspevkom do diskusie o tomto, pre nás

závažnom dokumente, ktorý stále absentuje v našej „školskej realite“.

Navrhovaný etický kódex by mal byť verejným vyhlásením pedagógov/učiteľov určujúcim jasné očakávania a princípy riadenia praxe a inšpirácie profesionálnej cnosti. Učítelia/pedagógovia by mali veriť tomu, že všeobecne uznávaný súbor pravidiel, ergo kódex, môže pomôcť v individuálnom uplatňovaní profesionálneho úsudku. Tento kódex by sa mal dotýkať základných hodnôt povolania.

Pod pojmom „pedagógovia“ budeme rozumieť profesijnú skupinu, ktorú tvoria učítelia a odborní pracovníci poskytujúci verejné služby v oblasti výchovy a vzdelávania. Sú teda kľúčovými činiteľmi vzdelávacích inštitúcií a garantmi kvality výchovno – vzdelávacieho procesu.

Pod termínom „učiteľ“ budeme rozumieť všetkých vysokoškolsky vzdelaných učiteľov Slovenskej republiky majúcich rôznu národnosť, kvalifikovaných pedagogických pracovníkov, ktorí riadia, organizujú svoju činnosť (sprostredkujú vedomosti, zručnosti a návyky) i činnosť žiakov, podieľajú sa na výchove žiakov, na rozvoji ich osobnosti. Sú odborne, výkonovo, osobnostne a spoločensky spôsobilí na výkon tohoto povolania.

Pri formulovaní tohto návrhu etického kódexu budeme vychádzať z etických, či morálnych kódexov učiteľov/ pedagógov, ktoré sú platné a používané v iných krajinách (úplné znenia sú uvedené v prílohe), samozrejme budeme reflektovať a prihliadať na naše kultúrno – historické, spoločensko – ekonomické, politické, demografické a národné podmienky, tradície, dejiny, vývoj a aktuálnu spoločenskú situáciu.

Využitím analýzy nami zvolených dokumentov, ktorých úplné znenia uvádzame v prílohe, pomocou indukcie, dedukcie, syntézy, selekcie, komparácie a modifikácie sa budeme snažiť vytvoriť návrh etického kódexu, ktorý by mal reflektovať podstatné javy profesijného správania, konania a rozhodovania sa učiteľa v jeho profesnej i mimoprofesnej činnosti.

Z formálneho hľadiska budeme navrhovaný etický kódex formulovať tak v zápornej forme, teda vo forme „zákazu“ toho, čo učiteľ „nemá robiť“, ako aj v kladnej forme mravných požiadaviek kladených na učiteľa.

Štruktúra nami navrhovaného etického kódexu učiteľa bude pozostávať z preambuly (predslovu), odporúčania a piatich častí:

Preambula

Učiteľ, veriac v cennosť a dôstojnosť každej ľudskej bytosti, uznáva najvyššiu dôležitosť snahy o pravdu, úctu k excelentnosti a pestovaniu demokratických princípov. Podstatnou pre tieto výsostné ciele je ochrana slobody učiť sa a vyučovať a záruka rovnakej vzdelávacej príležitosti pre všetkých. Učiteľ prijíma zodpovednosť za stávanie sa a zotrvanie verným týmto najvyšším mravným štandardom.

Učiteľ si uvedomuje a prijíma veľkú osobnú zodpovednosť, ktorá je vlastná edukačnému procesu (vzdelávania, vychovávaní a vycvičovania). Požiadavka rešpektu a dôvery kolegov, žiakov či

študentov, ich rodičov a iných členov miestnej komunity zaväzuje profesionálneho učiteľa k rozvinutiu a udržaniu čo najvyššej úrovne morálneho správania a počinania. Etický kódex učiteľského povolania naznačuje túto aspiráciu všetkých učiteľov a poskytuje štandardy, ktorými sa má posudzovať ich mravné zmýšľanie, zdieľanie, hodnotenie a konanie.

Žiadne opatrenie na nápravu porušených zásad nemá byť vynutiteľné v akejkoľvek inej forme než tej, ktorá je špecificky určená príslušnou asociáciou, ktorá etický kódex vydala alebo jej filiálkami. (Švec, Š., 2003, s.2)

I. Všeobecné povinnosti

1. Poslaním učiteľa je ochrana najvyšších ľudských hodnôt, dôstojnosti človeka a slobody vzdelania v duchu demokratických princípov. Podstatou pre tieto výsostné ciele je ochrana slobody učiteľov a záruka rovnakej vzdelávacej príležitosti pre všetkých. Učiteľ prijíma zodpovednosť za stávanie sa a zotrvanie verným týmto najvyšším mravným štandardom. Učiteľ si uvedomuje a prijíma veľkú osobnú zodpovednosť, ktorá je vlastná výchovno – vzdelávaciemu procesu.

2. Učiteľ je morálne zodpovedný rozmanitým spoločenským inštitúciám (rodine, štátu), ľudským inštanciami (dieťaťu, rodičom, národu, ľudstvu), i nadosobným inštanciami (dejinám, budúcnosti, pravde a pod.).

3. Učiteľ podriaďuje svoje profesionálne pôsobenie i mimo profesijné konanie, správanie sa a rozhodovanie najvyšším humanitným normám – Všeobecnej deklarácii ľudských práv, Deklarácii práv dieťaťa.

4. Povinnosťou učiteľa je, aby za každých okolností vo svojom správaní, konaní a rozhodovaní bol nezávislý, nestranný, objektívny a zodpovedný.

5. Verejná povest' a spoločenská prestíž učiteľa vyžaduje, aby i mimo profesijné konanie, správanie, rozhodovanie a osobný život boli v súlade so všeobecne prijatými mravnými normami platnými v spoločnosti.

II. Záväznosť učiteľa voči žiakom

1. Učiteľ sa usiluje pomôcť a rozvíjať intelektuálny, fyzický, citový, sociálny a občiansky potenciál každého žiaka. Podporuje rast všetkých žiakov integráciou intelektuálnej, fyzickej, citovej, sociálnej a občianskej výučby. Rešpektuje dôstojnosť a hodnotu každého jedinca. Učiteľ pomáha žiakom vážiť si ich vlastnú identitu, lepšie pochopiť hodnotu ich kultúrneho dedičstva a plniť si spoločenské a občianske povinnosti. Pomáha žiakom pri uvedomovaní si vlastných vedomostí a ich zapojení do životných skúseností. Zapája žiakov do aktivít, ktoré podporujú rôzne prístupy a riešenia problémov, pričom im poskytuje celú škálu spôsobov ako demonštrovať ich schopnosti a vedomosti. Podporuje rozvoj žiakov, ktorí sú schopní analyzovať, syntetizovať, hodnotiť a sprostredkovať informácie efektívnym spôsobom.

2. Vzájomné vzťahy učiteľ – žiak a žiak – učiteľ sú postavené na vzájomnej úcte a pochopení, vzájomnej ústretovosti, rešpektovaní, akceptácii, autenticite a podpore ich úloh v živote a spoločnosti.

3. Učiteľ sa správa, koná a rozhoduje voči všetkým žiakom rovnocenne bez zvyhodňovania jedných na úkor druhých, prihliada pritom na špecifické výchovné a vzdelávacie potreby jednotlivých žiakov. Učiteľ rešpektuje žiaka ako rovnocenného partnera so všetkými občianskymi právami a povinnosťami a s právami a povinnosťami vyplývajúcimi zo Všeobecnej deklarácie ľudských práv a z Deklarácie práv dieťaťa.

4. Učiteľ nemá na základe rasy, rodu, náboženského presvedčenia, svetonázoru, národnosti, politického presvedčenia, rodinného, sociálneho alebo kultúrneho zázemia, sexuálnej orientácie a pod. zvyhodňovať akéhokoľvek žiaka, odoprieť mu podporu, pomoc či vylúčiť ho z účasti na ktoromkoľvek programe výchovno - vzdelávacej činnosti.

5. Učiteľ sa správa k žiakovi korektne a taktne, s pochopením a trpezlivosťou. Nikdy sa nezníži k hrubému a nemravnému správaniu, konaniu a rozhodovaniu či navodeniu rozpakov u žiaka, či hanby alebo vyvolaniu jeho pohrdania, urážania a zneváženia. Učiteľ nesmie vystaviť žiaka neúmernému psychickému zaťaženiu.

6. Učiteľ má právo a povinnosť dohliadnuť na zdravotný stav a vývoj žiaka, v prípade jeho ohrozenia bezodkladne informovať a upozorniť na to rodičov či zákonných zástupcov, prípadne príslušné orgány a inštitúcie.

7. Učiteľ je povinný zrozumiteľne a veku primerane, v súlade s platnými základnými pedagogickými dokumentmi žiaka vzdelávať a vychovávať. Nemá schválne potláčať alebo prekrúcať učivo, ktoré je relevantné pre pokrok žiakov.

8. Učiteľ má priebežne informovať žiaka o výsledkoch spoločnej výchovnej a vzdelávacej práci, o prípadných problémoch, ťažkostiach a možných rizikách, ktoré môžu nastať.

9. Učiteľ nesmie zneužiť dôveru a závislosť žiaka akýmkoľvek spôsobom. Nemá využívať svoje profesijné vzťahy so žiakom na súkromné účely. Neodhaľuje a neprezeráda informácie o žiakovi, ktoré získal v priebehu profesijnej činnosti, pokiaľ to neslúži závažnému profesijnému účelu alebo to nevyžaduje legislatívny zákon.

III. Záväznosť učiteľa voči rodičom

1. Učiteľ spolupracuje s rodičmi či zákonnými zástupcami za účelom zlepšenia programu škôl a propagácie vzdelávania žiakov. Učiteľ rešpektuje dôverný charakter informácií, ktoré má o žiakoch a ich rodinách a využíva ich jedine v najlepšom záujme žiakov.

2. Učiteľ má byť ústretový v rozvoji spolupráce školy s rodinou.

3. Učiteľ je povinný poskytovať diagnostické informácie rodičom s právnom zástupcom žiaka o učebnom výkone, správaní a osobnosti žiaka.

4. Učiteľ nemá zneužívať svoju profesijnú pozíciu vo vzťahu k rodine žiaka v svoj prospech alebo v prospech školy.

5. Učiteľ nemá očakávať, vyžadovať a prijímať žiadnu formu odmeny od rodiča za individuálny prístup k žiakom, ani za mimoriadnu starostlivosť, zvlášť o talentovaného žiaka alebo zdravotne, telesne, duševne, kultúrne a sociálne znevýhodneného žiaka.

6. Učiteľ za žiadnych okolností nemá zastrašovať a vydierať rodičov či zákonných zástupcov žiaka.

IV. Závaznosť učiteľa voči kolegom

1. Učiteľ povzbudzuje a podporuje svojich kolegov vo vytvorení a udržaní vysokého štandardu učiteľskej profesie. Zúčastňuje sa rozhodovania týkajúceho sa učebných osnov, inštrukcií a vzorov hodnotenia a zdieľa zodpovednosť za riadenie škôl. Spolupracuje s ďalšími výchovno - vzdelávacími inštitúciami pri využívaní zdrojov a vytváraní zrozumiteľných služieb na podporu rozvoja žiakov. Učiteľ rešpektuje ostatných odborníkov a verí, že všetci majú právo učiť a učiť sa v profesionálnom a podporujúcom prostredí. Podieľa sa na príprave a uvedení nových učiteľov do praxe ako, aj na profesionálnom rozvoji personálu škôl.

2. Základom vzťahov medzi učiteľmi na jednotlivých typoch a stupňoch škôl a školských zariadení je vzájomne čestné, profesionálne, slušné a spoločensky korektné správanie sa spolu s kritickou náročnosťou, rešpektovaním svojich kompetencií a priznaním práva na odlišný názor.

3. Učiteľ kolegiálne spolupracuje s učiteľmi, ktorí súčasne vzdelávajú a vychovávajú žiaka, spolupracuje s učiteľmi, ktorých vzdelávaním a výchovou prešli, a tými, ktorí budú žiaka vzdelávať a vychovávať v nasledujúcom období.

4. Učiteľ je povinný požiadať iného učiteľa o konzultáciu vždy, keď si to vyžaduje záujem žiaka a okolností.

5. Učiteľia sa navzájom podporujú a navzájom si pomáhajú bez ohľadu na to, na akom poste a na ktorej škole či školskom zariadení pôsobia. Pestujú vzájomnú kolegiálnu, profesionalitu, úctu, hrdosť na svoje poslanie v slovenskej spoločnosti, štáte a európskej kultúre.

6. Učiteľ zásadne nekritizuje ani žiadnym iným spôsobom nezľahčuje prácu iných učiteľov pred inými učiteľmi, žiakmi, ich rodičmi či zákonnými zástupcami a nepedagogickým personálom.

7. Učiteľ nemá prezrádzať informácie o kolegoch získaných v priebehu profesijnej služby, pokiaľ to neslúži závažnému profesijnému účelu alebo to nevyžaduje legislatívny zákon.

7. Učiteľ nemá vedome falšovať tvrdenia o kolegoch alebo rozširovať o nich nepravdivé a zlomyseľné poznámky.

V. Závaznosť učiteľa voči profesii

1. Učiteľ v rámci svojej odbornej a pedagogickej spôsobilosti vzdeláva a vychováva svojich žiakov spôsobom zodpovedajúcim najnovším poznatkom z pedagogických a psychologických vied.

2. Učiteľ plní svoje poslanie nielen v rámci svojho pracovného času, ale pozitívne ovplyvňuje svoje okolie a spoločnosť za každých okolností.

3. Od učiteľa nemožno vyžadovať taký výkon povolania a také kroky a činy, alebo spoluúčasť na nich, ak odporujú jeho svedomiu, s výnimkou prípadov na ochranu života a zdravia.

4. Učiteľ nesmie používať metódy a formy, ktoré majú negatívny dopad na výchovu a charakter žiaka.

5. Nevyskúšané výchovno – vzdelávacie postupy môže učiteľ experimentálne overovať a otestovať len v medziach zákona a pracovnoprávných vzťahov a so súhlasom rodičov či zákonných zástupcov žiakov.

6. Učiteľ používa svoje pedagogické majstrovstvo nielen voči bežne vychovávateľným a vzdelávateľným žiakom, ale aj zdravotne a osobnostne narušeným jedincom, ktorí sú ťažko vzdelávateľní a vychovávateľní.

7. Učiteľ, ktorý vykonáva svoje povolanie, je povinný dbať o svoj odborný rast a permanentne sa vzdelávať, orientovať sa v najnovších trendoch a poznatkoch.

8. Učiteľ je povinný pri výkone svojho povolania primerane chrániť pedagogickú dokumentáciu pred neoprávnenou zmenou, zničením alebo zneužitím.

9. Učiteľ má právo i povinnosti prezentovať na verejnosti, v elektronických a printových médiách pedagogické témy a problémy a viesť o nich dialóg so širšou verejnosťou.

10. Učiteľ nesmie používať nedôstojné metódy a formy svojho pôsobenia smerujúce k ponižovaniu žiaka, znižovaniu jeho sebavedomia a sebaúcty.

11. Učiteľ je oprávnený zúčastňovať sa prezentácie pozitívnych výsledkov svojej práce, práce svojej školy alebo školského zariadenia. Informácie o svojej práci, práci svojho výchovno – vzdelávacieho zariadenia musia byť pravdivé, vecné, výsostne informujúce a propagujúce pozitívne postupy a výsledky, pričom sa nesmie znevažovať práca iných učiteľov či výchovno – vzdelávacích zariadení.

12. Učiteľ sa nezúčastňuje podujatí a aktivít, ktoré znižujú jeho spoločenskú vážnosť a prestíž a taktiež spoločenskú vážnosť a prestíž učiteľského povolania vôbec.

13. Učiteľ si má byť vždy a všade vedomý svojej národnej a spoločenskej úlohy a svojho vplyvu na okolie.

14. Učiteľ plní svoje poslanie bez ohľadu na náboženské vyznanie, svetonázor, rasu, rod, sexuálnu orientáciu, spoločenský pôvod a národnosť tak svojich žiakov, ako i seba samého.

15. Učiteľ sa počas výchovno – vzdelávacieho procesu nesmie riadiť komerčným hľadiskom, vlastným prospechom a úžitkom, ale výlučne svojím svedomím, pozitívnymi výchovno – vzdelávacími potrebami žiaka a vedeckými poznatkami.

16. Učiteľ nedáva svoju profesiu k dispozícii podnikateľským aktivitám a obchodným záujmom, vrátane reklamy a marketingu a to ani v prípade, že by z toho nemal osobný finančný prospech či iné hmotné výhody.

17. Učiteľ nesmie prijímať finančnú odmenu alebo iné hmotné výhody od výrobcov tovarov či poskytovateľov služieb za to, že im umožní odbyt v rámci výchovno – vzdelávacieho procesu.

18. Učiteľ nebude posudzovať používanie výchovno – vzdelávacích metód, prostriedkov a pomôcok, na ktorých je osobne finančne, alebo inak hmotne zainteresovaný.

19. Učiteľ sa zdrží nečestných a nedôstojných aktivít, ktoré majú za úlohu presadiť ekonomické záujmy určitého pedagogického zariadenia, alebo majú za úlohu z ekonomických dôvodov zvýšiť alebo znížiť počet žiakov v pedagogickom zariadení.

Odporúčanie

Učiteľ sa týmto etickým kódexom zaväzuje k tomu, že bude i nad rámec svojich pracovnoprávných povinností vymedzených napr. Zákonníkom práce, pracovnou zmluvou, vnútorným poriadkom školy a pod. naplňovať ľudský a spoločenský zmysel profesie učiteľa predovšetkým ustavičnou prácou na sebe, sebarozvíjaním a sebazdokonaľovaním.

Aby etický kódex učiteľa nabral na určitej vážnosti a sile, bol plne prijímaný a akceptovaný učiteľskou obcou navrhujeme, aby bol implementovaný do učiteľskej profesie ako súčasť pracovnej zmluvy. Pri hrubom porušení etického kódexu tak možno vyvodiť dôsledky či sankcie, ktoré sa budú chápať ako sankcie za porušenie pracovnej zmluvy. Záverom môžeme konštatovať, že nami predkladaný návrh etického kódexu učiteľa je určitou syntézou poznatkov a vedomostí o etických kódexoch, ktoré boli odskúšané už niekoľko rokov v krajinách ako USA, Írsko, Švédsko a pod.

Tak v Českej republike, ako aj na Slovensku sme zatiaľ v prípravnej fáze tvorenia a zavádzania etických kódexov do praxe. Naša spoločnosť chápe potrebu či nutnosť zavedenia etických/morálnych kódexov skôr ako spoločenskú objednávku a preto v súčasnosti prebiehajú tak laické ako aj odborné diskusie o obsahu a forme etického kódexu učiteľskej profesie. Riešia sa aj praktické otázky týkajúce sa subjektu či tvorcu vydávania, financovania a v neposlednom rade i konečného užívateľa či používateľa etického kódexu.

Bibliografické odkazy k textu diplomovej práce - sú k dispozícii na KP FF PU v diplomovej práci :**Marek Andrejko : Morálna zodpovednosť v práci učiteľa. Prešov: FF PU 2004, 126 s.**

Na dôvažok ešte niečo z pôdy študentov – absolventov odboru pedagogika na FF PU v šk. roku 2003/2004
Ide o výber z mnohých tém diplomových prác študentov odboru pedagogika v šk. r. 2003/2004, výskumný zámer a úroveň ktorých môže prispieť k riešeniu konkrétnych pedagogických problémov.

Regionálne dejiny: Tomčovic, J.: Vývoj učiteľského vzdelávania pre ľudové a meštianske školy v rokoch 1918-1945 / história učiteľského ústavu v Prešove/ Šima, M.: Stredné školy v Bardejove, história a súčasnosť.

Pedagogická diagnostika: Smrčová, M.: Vplyv vzdelania na učiteľove spôsobilosti hodnotiť žiakov – výskum na konkrétnej škole.

Porovnávacía pedagogika: Ciberejová E.: Rozbor francúzskej školskej sústavy.

Didaktika: Rybarčáková, M.: Obsahová analýza vybraných učebníc pedagogiky / od r. 1874 – 2003/ Pľuchtová, J.: Tvorivá dramatika ako prostriedok rozvoja komunikačných schopností dieťaťa predškolského veku. Oravcová, K.: Začínajúci učiteľ / kvalitatívna sonda /

Stredné pedagogické školstvo

Ďalšia oblasť, ktorú prezentujeme, je zo sféry **súčasných problémov stredného pedagogického školstva.**

Aj keď sa neustále hovorí o potrebe a význame vysokoškolského štúdia učiteliek materských škôl, vzdelávanie na stredných pedagogických školách má doposiaľ opodstatnenie, význam i svoju kvalitu. Po mnohoročných skúsenostiach z výučby na tomto type školy, pri sledovaní priebehu a výsledkov praktických a ústnych maturitných skúšok môžeme konštatovať, že študentky – absolventky sú na budúcu prax v materskej škole, prípadne i na ďalšie vysokoškolské štúdium veľmi dobre pripravené. Tvrdíme, že naše absolventky sa v živote nestretia.

Znepokojuje nás ale situácia, do ktorej sme sa dostali v ostatnej dobe. Súvisí s priebežnou a súvislou praxou našich študentiek. Na PaSA / Pedagogická a sociálna akadémia/ v Prešove už dlhšie zápasíme s tým, ako zaplatiť cvičné učiteľky z materských škôl a cvičné vychovávateľky zo školských klubov detí. Na škole nie sú financie!

Aj na ostatnom stretnutí vedúcich praxe z PaSA, metodikov našej školy a cvičných učiteliek zo dňa 24. 6. 2004 sa jednoznačne konštatovalo, že **financie na zabezpečenie praxe PaSA nemá.** Sme z toho všetci sklamaní až znechutení.

Pedagogická prax študentov prebieha aj na vysokých školách. Jej princíp je rovnaký. No jej finančné zabezpečenie je odlišné. Kým vysoké školy dostávajú financie na zabezpečenie praxe priamo z MŠ SR, **stredné školy získavajú peniaze od zriaďovateľa – VUC.** Podľa „starého“ Zákona č. 313/2001 Z.z. – Zákon o verejnej službe, školy vyplácali cvičných učiteľov za odvedenú prácu / rozborov výstupov budúcich učiteliek MŠ a vychovávateľiek ŠKD/. **Nový Zákon č. 552 / 2004 Z.z. o vykonávaní práce vo verejnom záujme - na túto formu výučby - zabudol.** Naše cvičné učiteľky za vykonanú prácu s praktikantkami neboli doposiaľ zaplatené. Všetci by sme chceli, aby sa finančné záležitosti vyriešili. Bojíme sa však, že ak sa nedostatok financií nevyrieši, naše cvičné školské zariadenia odmietnu zabezpečovať prax študentov Pedagogickej a sociálnej akadémie v Prešove. Čo potom?

Na PaSA v Prešove sa stotožňujeme s javom č. 1 – z Ankety pre učiteľov / spomínaná vyššie/. Ide o teoreticko-didaktický problém – nedostatok učebníc pre predmet Pedagogika. Veľmi sme sa potešili prvému dielu učebnice, ktorú vo výučbe intenzívne využívame,

ale čo ďalšie? Aj touto cestou vyzývame autorov a nakladateľstvá, aby nám pomohli skvalitňovať s láskou realizovanú našu výučbu.

(PhDr. Helena Miklošová, predsedníčka východoslovenskej pobočky SPS)

Metodicko- pedagogické centrum v Prešove a jeho pomoc SPS

Metodicko – pedagogické centrum v Prešove sa v širokom rozsahu podieľa i na práci SPS SAV. Okrem aktivít zameraných na ďalšie vzdelávanie učiteľov, na metodickú pomoc, poriadanie konferencií a vedeckých kolokvií, obohacuje MPC učiteľov o mnohé zdroje informácií a pod. K nim sa radí aj **edičná činnosť s názvom:**

Portréty významných pedagógov východného Slovenska. S cieľom sprítomniť životné pedagogické diela a názory významných osobností východného Slovenska začalo Metodicko-pedagogické centrum v Prešove vydávať od roku 2004 túto edíciu. Podnet k jej vydávaniu vzišiel od riaditeľa MPC v Prešove PaedDr. I. Pavlova, PhD – člena výboru SPS. Edícia je výrazom a produktom činnosti **Sekcie dejín školstva a pedagogiky Slovenskej pedagogickej spoločnosti, jej východoslovenskej pobočky so sídlom v Prešove.** Obsahovo sú portréty zamerané na stručný popis života, pedagogického pôsobenia a charakteristiku najvýznamnejších pedagogických publikácií. V ďalšej časti nasleduje výber z bibliografie - členený podľa jednotlivých zameraní publikačných aktivít a obrazová príloha.

Prvým prezentovaným pedagógom bol doc. **PhDr. Ján Gallo, CSc.** (autori: prof. dr. M. Ričalka, CSc., doc. PhDr. J. Bágel, CSc., PhDr. J. Šatánek, CSc. a PhDr. L. Gajdošová, CSc.), ktorý sa v roku 2004 dožil 80-tich rokov.

Druhý portrét bol venovaný **prof. PhDr. Andrejovi Čumovi, CSc. /1927 –1998/** (autor doc. PhDr. E. Lukáč, PhD.), ktorý patril k popredným organizátorom komeniologického výskumu, historikom pedagogiky a pedagógom a zakladateľom katedry pedagogiky, katedry pedagogiky vysokých škôl a spoločnej katedry pedagogiky vysokých škôl, výchovy a vzdelávania dospelých. K edičným zámerom v rámci uvedenej série sa na rok 2004 ešte javí vydanie portrétov Jozefa Koreňa, autora prvých slovenských učebníc pre ľudové školy a doc. PhDr. Františka Karšaia, CSc., významného komeniológa a historika pedagogiky.

Touto informáciou chceme vyzvať čitateľov Spravodaja a všetkých členov SPS ako i ostatných záujemcov o dejiny pedagogického myslenia na Slovensku, aby na nižšie uvedenú adresu poslali návrhy na spracovanie portrétov ďalších významných učiteľov, pedagógov, prípadne hotový materiál, ktorý bude možné v MPC v Prešove vydať.

Informáciu pripravil doc. PhDr. E. Lukáč, PhD., luke@unipo.sk

Ako sme sľúbili v Spravodaji SPS č. 5, uverejňujeme časť textu z publikácie : L.W. Anderson: International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education/ sec. ed./ , UK Cambridge: Pergamon 1995, v ktorej autor B. J. Biddle v článku Teacher 's Roles / str. 67-71 /vysvetľuje chápanie **pojmu rola učiteľa.**

V našej pedagogickej spisbe sa s pojmom rola učiteľa stretávame neraz na stránkach rigorózných, doktorandských prác i na stránkach pedagogických časopisov.. Často ide o nejednoznačné vysvetľovanie. Zverejňujeme preto, vzhľadom na rozsah Spravodaja, iba časť článku amerického autora, text ktorého vychádza z množstva ďalších štúdií, publikovaných v USA.

ROLY UČITEĽA

Spojenie "rola učiteľa" sa objavuje v stovkách štúdií. Dokonca celé kapitoly o role učiteľa sa nachádzajú ako v teoretických prácach, tak v prácach, ktoré sa venujú vyučovaniu, jeho kontextom a jeho účinkom. Nanešťastie, použitie tohto spojenia je mnohokrát vágne a rôzni autori, ktorí píšú o autorských rolách, chápu tento pojem rôzne. Zdá sa, že mnohí, ktorí toto spojenie používajú nie sú si vedomí, že má aj iné významy ako ten, v ktorom ho použili oni: a teda, prvá úloha, ktorej čelíme pri čítaní takéhoto článku, je rozlíšiť medzi hlavnými pojmami, kde bol výraz použitý. V tomto príspevku vysvetľujeme tri pojmy. Na dôvažok, používanie slovného spojenia „rola učiteľa“ v 1980-tych rokoch pokleslo a zaužívala sa alternatívna slovná zásoba pre problematiku roly učiteľa. Výsledok je ten, že aj tento príspevok vyjadruje obavy, či odborná literatúra z 1980-tych a 1990-tych rokov, sa zaoberala rolami učiteľa.

1. Významy roly učiteľa

Odborné použitie pojmu sociálna rola sa objavilo v rokoch 1920 a reflektovalo vplyv minimálne troch vplyvných prispievateľov: R. Lintona, J. Morena a G. H. Meada. Títo traja predstavitelia reprezentovali rôzne disciplíny v sociálnych vedách a používali pojem roly odlišne. Aby sme to zjednodušili, rozlišujú sa tu tri rôzne významy, ktoré môžu byť označené pojmom "rola učiteľa".

1.1. Rola ako správanie - chovanie

Niektorí autori používajú pojem "rola učiteľa" na označenie správania, ktoré je charakteristické pre učiteľa. Väčšina tých, ktorí používajú pojem "rola" v tomto zmysle sa zameriavajú na správanie učiteľa v pracovnom kontexte (t.j. v škole alebo triede).

Jednako, učiteľ sa nachádza aj v nepracovnom kontexte. Niekoľko autorov napr. rozdiskutovalo rolu správania sa učiteľov doma, na tržnici, či v parlamente. Autori, ktorí používajú pojem "rola" v

jeho prvotnom význame predpokladajú, že učiteľovo správanie je existenčná udalosť, ktorá môže byť priamo pozorovaná. Okrem toho, roly učiteľa môžu byť pozorované aj inými subjektami, u ktorých sa predpokladá, že sami môžu byť ovplyvnení a môžu ovplyvňovať správanie žiakov, či iných osôb, na ktoré spolu s učiteľmi pôsobia

1.2 Rola ako sociálna pozícia

Niektorí autori používajú spojenie "rola učiteľa", na označenie identity alebo sociálnej pozície, ktorej nositeľmi učiteľa sú. V tomto chápaní slovo "rola" odkazuje na termín "učiteľ" a skupinu ľudí, ktorí sú označení týmto profesným životom. Tento druhý význam sa zameriava na statické charakteristiky učiteľov - na popis učiteľa ako nositeľa samostatnej sociálnej pozície, na popis zloženia učiteľskej populácie, štatútu učiteľskej profesie, alebo vyjadruje tiež podmienky pre vstup, alebo odchod z tejto profesie. Autori, ktorí používajú tento druhý význam, často hovoria o učiteľoch ako o niekom, kto "zastáva" svoju rolu.

1.3 Rola ako očakávanie

Tretia skupina autorov používa spojenie "rola učiteľa" - učiteľská rola, aby označili očakávania, ktoré sú vkladané do učiteľov. Niektoré z týchto očakávaní vkladajú do seba samotní učiteľia, iné do nich vkladajú rodičia, školskí administrátori, žiaci, politici a verejnosť. Niektoré očakávania sú normatívne, iné môžu predstavovať presvedčenie, osobné preferencie, či iné názory. Niektoré z nich sú všeobecne prijaté, zatiaľ čo iné reflektujú divergentné názory a vytvárajú pre učiteľa rolové konflikty. Autori, ktorí chápu význam tohto spojenia v tomto treťom význame, majú tendencie vidieť učiteľov (a tých, ktorí s nimi spolupracujú) ako osoby schopné racionálneho, reflektívneho myslenia. Existuje presvedčenie, že určitému správaniu sa dá naučiť cez skúsenosť, zážitky. Akonáhle je toto správanie sformované, bude sa u človeka - učiteľa pravdepodobne vyskytovať.

Žiaden z týchto troch významov roly učiteľa sa navzájom nevyklučuje. Každý z nich reprezentuje aspekt spleťtostí, ktoré sú vložené do učiteľa a každý z nich priniesie informácie pre edukátorov a ďalších sociálnych vedcov. Každý bol taktiež podkladom pre výskumnú literatúru. Fakt, že tak rozdielne významy boli označené tým istým slovným spojením, predstavuje pre vedcov zároveň problém. Musíme veľmi opatrne čítať každý zdroj a uvedomovať si, ako ktorý autor používa spojenie „rola učiteľa“. Musíme byť tiež pripravení na to, že mohlo dôjsť ku nejasnosti, ktorá mohla byť zapríčinená buď tým, že autor

zabudol na pojmovú definíciu, alebo nesprávne pochopil iných.

2. Behaviorálna rola učiteľa

Behaviorálna rola učiteľa môže byť definovaná ako tie spôsoby správania, ktoré sú charakteristické pre učiteľov. Tak isto ako iné osoby v iných zamestnaniach a profesiách, aj učiteľia reagujú svojsky. Väčšinu z nich môžeme v pracovných dňoch nájsť v triedach a väčšina z nich trávi veľkú časť dňa dohliadaním na učenie sa žiakov. Ak sa nenachádzajú v triede, nájdeme ich na chodbách, či v školských - predmetových kabinetoch, jedálňach či v zborovni. Po večeroch opravujú a hodnotia práce, robia si plány hodín, alebo sa zúčastňujú iných učiteľských aktivít. To ale neznamená, že všetci učiteľia sa správajú rovnako. Zistenie, že človek si zarába učením, znamená pochopiť, že je tu istá pravdepodobnosť, že bude robiť určité konkrétne veci. Vyššie uvedené činnosti tvoria tzv. behaviorálnu rolu učiteľa.

Učiteľia robia veľmi veľa vecí typicky, a tak štúdie roly učiteľa sú zvyčajne obmedzené, či zamerané na posúdenie jednotlivého vzoru, podľa typu. Niekedy môžu byť zúžené vybraným kontextom. Napríklad, bádateľ môže skúmať rolu učiteľa v triede, škole alebo inom kontexte, v pozícii, v ktorej sa učiteľ nachádza. Občas sa stretávame taktiež s čiastočným obmedzením definície. V takom prípade bádateľ skúma tú časť roly učiteľa, ktorá je daná špecifickým vzťahom k členom inej sociálnej pozície, nielen k žiakom.

(Iné prejavy roly sa prejavujú napr. k riaditeľom škôl, kolegom alebo verejnosti.) Naopak, ak si autori zvolia možnosť rozprávať o role učiteľa v needukačnom kontexte, zameriava sa táto diskusia na správanie (aktivity), ktoré sa pokladajú za jedinečné pre učiteľov. To znamená, že nie sú typické pre žiadne iné profesie.

Niekedy môže mať definícia učiteľskej behaviorálnej roly aj funkčné obmedzenia. Rovnako ako iné profesie, aj učiteľia môžu plniť rôzne úlohy a autori si môžu vybrať na diskusiu jednu alebo viac z týchto úloh. Napríklad, od učiteľov sa očakáva, že budú rozširovať informácie žiakom, poslúžia im ako poradcovia a hodnotia ich výkony na základe pravidiel. Každá z týchto úloh si vyžaduje trochu iné aktivity zo strany učiteľov a simultánny výkon týchto aktivít môže byť pre učiteľa ťažký. Problém s funkčnou analýzou učiteľskej roly je v tom, že neexistuje žiaden konečný súbor úloh (funkcií), ktorý je predpísaný pre väčšinu učiteľov. Potom charakteristika správania učiteľov môže prispieť ku viac než jednej

identifikovateľnej úlohe (funkcii). To má za následok, že boli navrhnuté rôzne zoznamy úloh pre učiteľské roly. Úplné znaky správania týkajúce sa týchto funkčných odlišností je problematické nájsť.

Problematika znaku vyvoláva ďalšiu otázku vo vzťahu ku behaviorálnej role učiteľa. Aký spôsob je najlepší na skúmanie takýchto rôľ? Vzhľadom na to, že správanie je pozorovateľný jav, najlepším spôsobom ich štúdia bude iste priame pozorovanie. Približne až do roku 1960 bolo ťažké nájsť štúdie o behaviorálnych rolách, ktoré by boli založené na pozorovaní. Odvtedy sa to však zmenilo. (Pozri Dunkin a Biddle, 1974 a mnohé iné príspevky). Objavili sa tisíce štúdií, kde bolo pozorované správanie sa žiakov a učiteľov a tie poskytli mnoho dát o rolách účastníkov.

Je ťažšie pozorovať správanie sa učiteľa kdekolvek v škole, avšak ešte ťažšie je pozorovať aktivity učiteľa v mimoškolskom kontexte. To má za následok, že sa stále objavujú štúdie, kde sa skúma behaviorálna rola učiteľa pomocou kladenia otázok učiteľom alebo iným subjektom. Teda za účelom prediskutovania týchto aktivít sa využíva aj metóda interview či dotazníkov. Technicky to znamená, že takýmito údajmi sa meria to, čo si respondenti myslia o učiteľských rolách a výsledky sú validnejšie interpretované ako merania očakávaní od seba samých. Ak by sme ich interpretovali ako merania správania sa v role učiteľa, museli by sme predpokladať, že existuje jednoduchý vzťah medzi očakávaniami a rolovým správaním. Jednako, nepriamy dôkaz je lepší ako žiaden dôkaz. Väčšina toho, čo dnes výskumníci o behaviorálnej role učiteľa hovoria, sa zakladá práve na nepriamych dôkazoch.

3. Sociálna pozícia učiteľa

Sociálna pozícia sa vzťahuje na skupinu osôb, ktorí sú nositeľmi nejakej vlastnosti a ktorí majú predpísanú rolu v spoločnosti. Učiteľia sú tie osoby, ktoré pravidelne učia žiakov, a teda sociálna pozícia učiteľa môže byť definovaná ako členstvo v skupine ľudí, ktorí pravidelne učia žiakov a sú označovaní ako "učiteľ", "inštruktor", "profesor" a podobne. Výnimočne je pojem rozšírený na osoby, ktoré učia študentov v postsekundárnom vzdelávaní. Avšak učenie dospelých zahŕňa dosť odlišné aktivity v porovnaní s učením nedospelých žiakov a tí, ktorí učia dospelých sú zvyčajne prijímaní a trénovaní (školení) pre svoje zamestnanie odlišnými spôsobmi ako učiteľia. Preto väčšina tých, ktorí píšú o sociálnej pozícii učiteľa obmedzujú svoju

pozornosť na tých, ktorí učia na primárnej alebo sekundárnej úrovni.

Je tu však niekoľko nejasností, ktoré sa týkajú pojmu sociálna pozícia. Ako už bolo uvedené, niektorí autori používajú pojem "rola" na označenie sociálnej pozície. Preto môžeme nájsť články, v ktorých je použitá väzba "rola učiteľa" tak, aby označila tých, ktorí učia a nie aktivity učenia alebo očakávania. Niektorí autori používajú termín "štatút", aby označili sociálnu pozíciu, čo je tiež nepresné. Termín "štatút" má iný význam, ktorý súvisí s hierarchiou spoločenských pozícií vis-a-vis navzájom. (Spoločenské postavenie učiteľov rozoberáme nižšie.) Napokon, niektorí autori definujú pojem sociálnej pozície ako "umiestnenie" alebo "úroveň" v pracovnom rebríčku. Takéto definície sú zmätočné, pretože predpokladajú, že všetky sociálne pozície sú profesie. Zatiaľ čo "učiteľ" je rozpoznávané zamestnanie v inventári povolání. Učiteľia ešte nie sú vždy a všade platení za svoje služby, ale všade sú uznávaní, dokonca vážení za svoju prácu.

3.1 Postavenie učiteľov v spoločnosti

Roky sa študovali niektoré charakteristiky sociálnych pozícií. Jednou z nich je tá, ktorá popisuje žiaduce charakteristiky v hierarchii sociálnych pozícií. Spravidla dominovali v literatúre tri kritériá na určenie pozície v spoločnosti: **prestíž, bohatstvo a autorita**. Členovia sociálnych pozícií majú prestíž, ak sú schopní vyvolávať rozdielne správanie iných, ktorí nie sú členmi ich sociálnej pozície. Majú bohatstvo, ak im je umožnené kontrolovať komodity. Majú autoritu, ak sú schopní donútiť iných konať to, čo od nich požadujú.

Predpokladá sa, že prestíž, bohatstvo a autorita navzájom súvisia. Predpokladá sa tiež, že nadbytok aspoň jednej z týchto charakteristík vyvolá prítomnosť aj tých ďalších. Napriek tomu, že je to vo všeobecnosti platné, existujú niektoré sociálne pozície, ktoré majú nadbytok jednej z vlastností, ale neplatí to o zvyšných (napr. cirkev, hodnostári, mafíáni). Štúdie stavu sociálnych pozícií sa môžu zameriavať buď na stav ako zjednocujúci pojem všetkých troch charakteristík, alebo môžu skúmať jednotlivo prestíž, bohatstvo a autoritu.

preklad: I. Cimermanová a M. Černotová

**Spravodaj SPS so spolupracovníkmi pripravila
podpredsedníčka SPS doc. PhDr. Marta
Černotová, CSc., FF PU 08001 Prešov, ul. 17.
novembra č. 1 e-mail: cernot@unipo.sk**